

Pelkosenniemen kunnanhallitus esittää lausuntonaan Sakatin kaivoshankkeen vaihemaakuntakaavaehdotuksesta seuraavaa:

Pelkosenniemeläiset elinkeinot ja elämän jatkuvuus pohjautuvat puhtaaseen luontoon ja maisemiin. Pelkosenniemen kunta on todennut kannanotossa 19.1.2023 kaivostoimintaan liittyen (kunnanhallitus 2.2.2023 § 45): "kunta edellyttää, että kunnan pääasiallista elinkeinotoimintaa, matkailua, ei millään tavalla eikä missään vaiheessa vaaranneta kunnan alueelle mahdollisesti suunniteltavan kaivostoiminnan vuoksi. -- Kunta myös edellyttää, että kaikessa elinkeinotoiminnassa otetaan huomioon koko elinkaari. Erityisen tärkeää tämä on kaivannaisteollisuudessa ja muissa elinkeinoissa, joilla on pitkäkestoisia vaikutuksia niin ympäristöön kuin alueen asukkaihin ja muihin elinkeinoihin."

Sakatin kaivoshanke sijoittuu Kemijoen valuma-alueelle ja vaikuttaa toteutuessaan Kitisen ja Kemijoen veden laatuun ja tilaan sekä Pelkosenniemen kunnan alueen liikennejärjestelmään ja elinkeinoihin. Vaikutukset eivät rajaudu kaava-alueelle, vaan ulottuvat alavirtaan ja laajemmalle vaikutusalueelle, kuten kaava-aineistosta ja siihen liittyvistä selvityksistä ilmenee.

1. Kemijoen valuma-alueen vesistön ekologinen tila ja yhteisvaikutukset

Pelkosenniemen kunta on rakentunut Kitisen, Luiron ja Kemijoen varrelle, ja asutus sijoittuu monin paikoin nauhamaisesti jokivarsiin. Vesistöillä on keskeinen merkitys asukkaiden arjelle, virkistyskäytölle, kalastukselle, matkailulle sekä elinympäristön viihtyisyydelle. Kemijoen valuma-alueen ekologista tilaa ovat jo pitkään heikentäneet voimakas vesistörakentaminen ja säännöstely, minkä lisäksi kuormitusta aiheuttavat muun muassa metsätalouden ojitukset, asutuksen pistekuormitus, yläpuoliset kaivoshankkeet sekä suunnitteilla olevat uudet toiminnot. Ilmastomuutoksen aiheuttamat virtaamavaihtelut ja puhtaan veden kasvava merkitys korostavat tarvetta kokonaisvaltaiselle tarkastelulle.

Vaihemaakuntakaavaehdotuksen mukaan Sakatin kaivos sijoittuu aivan Kitisen välittömään läheisyyteen, ja kaavaan on esitetty ylijäämävesien purku Kitiseen. Kaava-alueella ja sen läheisyydessä sijaitsee lähteitä, pohjavesialueita sekä laajoja luonnontilaisia soita, joiden tila vaikuttaa koko valuma-alueen veden laatuun. Selvityksissä todetaan, että kaivoksen vesistövaikutukset kohdistuvat pääosin Kitiseen ja sen alapuoliseen Kemijokeen, mutta vaikutusten tarkastelualue on rajattu suppeasti.

Pelkosenniemen kunta edellyttää, että vaihemaakuntakaavaa täydennetään selvityksellä, jossa arvioidaan Sakatin kaivoshankkeen vaikutukset Kitisen ja Kemijoen veden laatuun ja ekologiseen tilaan Pelkosenniemelle saakka. Arvioinnissa tulee huomioida kaikkien olemassa olevien ja suunnitteilla olevien kuormituslähteiden yhteisvaikutukset, mukaan lukien muut kaivoshankkeet, vesistörakentaminen, kalankasvatus sekä ilmastomuutoksen vaikutukset. Kaavamääräyksiin tulee kirjata velvoite siitä, ettei kaivostoiminnasta saa aiheutua sellaisia päästöjä, jotka heikentävät Kitisen tai Kemijoen

nykyistä ekologista tai kemiallista tilaa. Lisäksi on edellytettävä riittävän ja pitkäaikaisen vesistötarkkailuverkoston perustamista koko vaikutusalueelle, mukaan lukien Pelkosenniemen alue, jotta mahdollisiin muutoksiin voidaan reagoida viipymättä.

2. Kaivoksen liikennevaikutukset Pelkosenniemen alueella

Valtatie 5 on Pelkosenniemen kunnan keskeisin liikenneyhteys. Suurin osa kunnan asukkaista, kylät ja kuntakeskus sijoittuvat sen varrelle, ja monin paikoin asutus sijaitsee hyvin lähellä päätieta. Kevyen liikenteen väyliä on vain rajallisesti, ja valtatietä käyttävät paikallisen liikenteen lisäksi matkailu-, puu- ja muu raskas liikenne. Pelkosenniemen alueella toimii myös matkailukeskus, joka lisää liikennemääriä erityisesti sesonkiaikoina.

Kaava-aineistossa ja logistiikkaselvityksissä esitetään, että Sakatin kaivoksen rikaste- ja materiaalikuljetukset toteutettaisiin todennäköisesti pääosin maanteitse. On olemassa riski, että liikenne ohjautuu osittain tai kokonaan valtatie 5:lle ja edelleen Kemijärven suuntaan. Liikennemäärät Sodankylän ja Kemijärven välillä ovat jo lisääntyneet muun muassa sotilaallisen liikenteen ja puukuljetusten vuoksi, ja mahdollinen Soklin kaivoshanke lisää raskasta liikennettä entisestään. Valtatie 5 Pelkosenniemen ja Kemijärven välillä ei sovellu merkittävään lisäkuormitukseen ilman huomattavia turvallisuus- ja infrastruktuuririskejä.

Pelkosenniemen kunta edellyttää, että vaihemaakuntakaavassa arvioidaan yksityiskohtaisesti Sakatin kaivoshankkeen liikennevaikutukset Pelkosenniemen alueelle sekä eri hankkeiden yhteisvaikutukset. Kaavaan ja sitä koskeviin määräyksiin tulee kirjata sitovat ratkaisut, joilla raskas kaivosliikenne ohjataan pois asutuksen, matkailukeskusten ja muun paikallisen liikenteen seasta. Liikennöinnin lisääntymisestä aiheutuvien haittojen vähentämiseksi on tunnistettava ja huomioitava tarvittavat tie- ja liikenneturvallisuusinvestoinnit.

3. Rautatievaihtoehdot ja liikenteen kokonaisratkaisut

Pelkosenniemen kunta katsoo, ettei pelkkä oletus maantiekuljetusten todennäköisyydestä ole riittävä peruste sulkea pois rautatiekuljetusten tarkastelua. Erityisesti tilanteessa, jossa Sakatin ja Soklin kaivoshankkeet voivat toteutua samanaikaisesti, tulee liikennejärjestelmän ratkaisuja tarkastella pitkällä aikavälillä kestävyiden, turvallisuuden ja huoltovarmuuden näkökulmista.

Kaavaehdotuksessa tulee tarkastella rautatievaihtoehtoa, Kemijärven ja Pelkosenniemen kautta kulkeva "tunturirata" todellisena ja vertailukelpoisena vaihtoehtona. Rautatiekuljetukset vähentäisivät merkittävästi raskaan liikenteen määrää maanteilla, parantaisivat liikenneturvallisuutta ja tukisivat valtakunnallisia ilmasto- ja päästövähennystavoitteita.

4. Elinkeinotoiminnan ja porotalouden turvaaminen

Pelkosenniemen kunta edistää monipuolista elinkeinorakennetta ja pitää alkutuotantoon perustuvia elinkeinoja, kuten porotaloutta, keskeisinä omavaraisuuden ja huoltovarmuuden kannalta. Pelkosenniemellä on myös Keski-Lapin poronhoidon tärkeimmät kesälaitumet.

Sakatin kaivoshanke sijoittuu Oraniemen paliskunnan alueelle, ja Pelkosenniemellä toimii useita porotalousyrittäjiä, joiden toimintaan kaivoshankkeella ja siihen liittyvällä liikenteellä on mahdollisesti merkittäviä vaikutuksia. Haitat eivät rajaudu vain kaivosalueelle, vaan kohdistuvat koko paliskunnan laidunkiertoon ja toimintaedellytyksiin.

Pelkosenniemen kunta edellyttää, että vaihemaakuntakaavassa huomioidaan porotalouselinkeinon toimintaedellytykset ja minimoidaan kaivoshankkeesta aiheutuvat haitat Pelkosenniemellä toimivien paliskuntien alueella. Erityistä huomiota tulee kiinnittää liikennemäärien kasvuun ja porokolareiden riskin lisääntymiseen. Kunta esittääkin, että etelään suuntautuva tieyhteysmerkintää vielä harkitaan, jotta mm. laidunalueiden menetys ja porotaloudelle aiheutuvat haitat jäävät mahdollisimman vähäisiksi.